

دانش آموزان "آهسته گام" معلم و

بدون تردید شرایط عاطفی و انگیزشی کودکان در برانگیختگی روانی، ارائه پاسخ‌های مناسب به محرک‌های محیطی، قدرت یادگیری، سازش یافتگی فردی و مهارت‌های اجتماعی آنان بیشترین تأثیر را دارد.

زمانی که کودکان و نوجوانان از یک نگرش مثبت و خوشایند نسبت به پدیده‌های گوناگون، الگوهای رفتاری و محیط خانه و مدرسه برخوردار باشند، با بالاترین نیروی انگیزشی، بیشترین و ثمربخش‌ترین تلاش را از خود نشان می‌دهند. این مسأله در مورد کودکان و نوجوانان آهسته گام دارای اهمیت بیشتری است. به بیان روشنتر، معقول‌ترین شرایط برای ارزیابی

در بخش دوم این مقاله با ویژگی‌های شناختی دانش‌آموزان "آهسته گام" آشنا شدیم. اینک به بیان ویژگی‌های عاطفی کودکان و نوجوانان "آهسته گام" می‌پردازیم.

ویژگی‌های عاطفی کودکان و نوجوانان "آهسته گام"

کودکان و نوجوانان آهسته گام نه تنها همانند دیگر همسالان خود نیازمند محبت و توجهات عاطفی و رضامندی روانی هستند، بلکه از ویژگی‌های قابل توجه عاطفی و روانی برخوردارند.

رفتارهای هوشمندانه کودکان و سنجش بهره هوشی ایشان هنگامی است که آنها از برانگیختگی روانی قابل ملاحظه‌ای برخوردار هستند و آماده‌اند که بالاترین توان به سؤالات و محرکهای ارائه شده پاسخ دهند.

بدیهی است که چنین شرایطی برای اکثر قریب به اتفاق کودکان آهسته‌گام، به هنگام شرکت در آزمونهای هوشی فراهم نیست. از این رو "پدیده هوش" در کودکان آهسته‌گام، برخلاف کودکانی که از نظر هوشی در مرتبه‌ای بالاتر از حد میانگین قرار دارند و به‌ویژه کودکان تیزهوش که عموماً از انگیزه‌های روانی بیشتری برخوردار هستند، اساساً به صورت امری سیال و پرنوسان مطرح است، چرا که نحوه نگرش ایشان به موقعیت یا شرایطی به نام "آزمون هوش" و چگونگی قوت انگیزه تلاش در آنان، مؤثرترین عوامل در متبلور شدن توان بالقوه و ظرفیت هوشی واقعی آنهاست. به‌همین دلیل کارشناسان و مجریان آزمونهای هوشی می‌بایست با بصیرت کافی به این عامل مهم و تعیین‌کننده توجه داشته باشند، زیرا بهترین و معقول‌ترین نتایج حاصل از آزمونهای هوشی، نتیجه یا نمره‌ای است که بیانگر کمترین فاصله میان توان بالقوه^۱ و توان بالفعل^۲ آزمودنی باشد؛ و این نتیجه زمانی به‌دست می‌آید که آزمودنی در سلامت جسمی، حسی و روانی کامل به سر برد و از نگرشی مثبت و خوشایند نسبت به فرایند آزمون و از بالاترین انگیزه تلاش برای به‌فعلیت رساندن توانایی‌ها و قابلیت‌های نهفته خود برخوردار باشد. مسلم است که در این ارتباط، یعنی فراهم شدن مطلوب‌ترین شرایط فردی برای امر آزمونگری، بیشترین نقش بر عهده مربی فهیم و

آزمونگر بصیر و توانمند است.

در این قسمت سعی می‌شود به لحاظ اهمیت فوق‌العاده بهداشت روانی و نمو مطلوب هیجانها و احساسات، به برخی از ویژگیها و نیازهای عاطفی کودکان و نوجوانان آهسته‌گام، که در فرایند تحول شناختی و نیل به قابلیت‌های فردی و اجتماعی ایشان بسیار مهم و تعیین‌کننده است، اشاره گردد.

۱) تکوین بازخوردها و نگرشها:

بدون شک چگونگی نظام شکل‌گیری بازخوردها و نگرشهای کودکان و نوجوانان نسبت به پدیده‌های مختلف، در آمادگی و تمایل و یا عدم آمادگی و اکراه ایشان برای نشان دادن پاسخ یا رفتار مناسب در شرایط و موقعیت‌های گوناگون، نقش اساسی دارد. نگرشها و باورها که بستر پدیدآیی رفتارهاست، خودآمیزه‌ای است از تجارب شناختی و احساسات خوشایند و ناخوشایند حاصل از آن در تعامل فرد با محیط و دیگران. زمانی که کودکان و نوجوانان از نگرشی مثبت، پویا و خوشایند نسبت به مدرسه و درس و معلم برخوردار هستند، بیشترین تلاش را برای کسب تجارب موفقیت‌آمیز نشان می‌دهند. اما به عکس، هنگامی که کودکان نسبت به مدرسه و فرایند یادگیری و بخصوص شخصیت معلم، به‌عنوان یک الگوی بزرگسال، نگرشی مثبت نداشته باشند، عموماً با بی‌رغبتی روانه مدرسه شده، با بی‌حوصلگی و بی‌تفاوتی در کلاس حضور می‌یابند و اشتیاقی برای یادگیری مطالب درسی از خود بروز نمی‌هند. بالطبع نتیجه حاصل از مدرسه رفتن در چنین شرایط روانی چندان مطلوب نخواهد بود.

متأسفانه درصد معتابهی از کودکان و نوجوانان آهسته‌گام به دلایل عدیده، از جمله: انتظارات فوق‌العاده والدین و اطرفیان، ناتوانی در رقابت با همسالان، فراوانی تجارب ناموفق در حسن انجام امور شخصی و پاسخ به محرکهای محیطی، تهدیدها و تحقیرهای مستقیم و غیرمستقیم دیگران، آزدگی‌های عاطفی و تنبیه‌های احتمالی جسمی و روانی و ناکامیهای مکرر در فعالیت‌های درسی و رقابتهای تحصیلی؛ نگرشی مثبت و خوشایند نسبت به مدرسه و فعالیت‌های ذهنی، یادگیریهای کلامی و آزمونهای آموزشگاهی ندارند. بنابراین از جمله مهمترین و حساسترین وظایف و رسالتهای اولیاء و مربیان، روان‌شناسان و مشاوران خانواده و مدرسه، تلاش در جهت تغییرات شناختی و ایجاد و تقویت نگرشهای مثبت و خوشایند در این قبیل کودکان، نسبت به پدیده‌های مختلف، به‌ویژه فراگیری مهارتهای کاربردی و پذیرش مسؤلیت‌های اجتماعی، از طریق فراهم کردن فرصت‌های موفقیت‌آمیز در حل مسائل، بهره‌مندی از تجارب خوشایند در فعالیت‌ها و تلاشهای روزمره، تشویق‌ها و ترغیب‌ها، تقویت اعتماد به‌نفس و احساس خود ارزشمندی ایشان است.

۲) انگیزش:

لازمه هر رفتار و حرکت هدفمند، کشش‌های درونی و برانگیختگی عاطفی است، و رفتارهای متعالی در سایه انگیزه‌های والا پدیدار می‌شود. لذا برخورداری از نگرش مثبت نسبت به حیات فردی و اجتماعی، مقدمه ضروری برای رویش جوانه‌های تلاش و به

فعلیت رسانیدن ظرفیت‌های ذهنی و قابلیت‌های شخصی است. فراهم شدن فضای مطلوب خانوادگی، غنی بودن محرکهای محیطی، اتخاذ مناسب‌ترین و مؤثرترین شیوه‌های تربیتی، ایجاد آمادگی‌های ذهنی و انجام تغییرات مثبت شناختی، تقویت رفتارهای سازش یافته و ارائه پاسخ‌های قابل قبول، اجتناب از تهدید، تحقیر و تنبیه و تأیید و تشویق مستمر تلاشهای کودکان و نوجوانان، از کارآمدترین عوامل ایجاد تحول و تقویت‌انگیزه است.

از آنجا که کودکان و نوجوانان آهسته‌گام عمدتاً بنا به دلایلی که به برخی از آنها اشاره شد، دچار ضعف قابل توجه انگیزشی هستند، در تعلیم و تربیت و توان‌بخشی این کودکان می‌بایست پیش از هر چیز دیگر به این امر مهم

و سودبخش اجتماعی، محرومیت از دریافت تشویق‌ها و تأییدهای الگوهای بزرگسال، تنبیه‌های احتمالی و دهها عامل بازدارندهٔ دیگر، مانع قوت اعتماد به نفس و جرأت ابتکار عمل در این قبیل کودکان می‌شود.

۴) احساس خود ارزشمندی :

فقدان نگرشهای مثبت، مولد و خوشایند نسبت به پدیده‌های گوناگون، تعامل بین فردی، مشارکتهای گروهی و مسئولیت‌پذیری‌های اجتماعی و عدم برخورداری از اعتماد به نفس مطلوب، مانع رشد و شکوفایی احساس خود ارزشمندی و حرمت نفس مناسب و درخور در کودکان و نوجوانان آهسته‌گام می‌شود.

۵) محبت‌پذیری :

اصولاً همهٔ انسانها به طور فطری تشویق‌پذیر و طالب محبت هستند. لذا از اساسی‌ترین نیازهای انسان، محبت‌پذیری است. انسان در هر مرحله از رشد و تحول

توجه کرد. چرا که ظرفیت واقعی ذهنی و رفتار هوشمندانهٔ قابل انتظار از ایشان، فقط زمانی می‌تواند متبلور گردد که این کودکان از بیشترین آمادگی روانی و بالاترین انگیزه برخوردار باشند. بدیهی است که کانون شاد خانواده، کلاس درس پر نشاط، بهره‌گیری از وسایل سمعی و بصری، رایانه‌های آموزشی، هنرهای نمایشی، بازی و حرکات ورزشی منظم و گروهی، از عوامل مهم در برانگیختگی روانی است.

۳) اعتماد به نفس :

قوت اعتماد به نفس کودکان و نوجوانان در گرو فراوانی تجارب موفقیت‌آمیز آنها در خانه و مدرسه، معاشرت ثمربخش با همسالان، واکنش‌های تشویق‌آمیز اطرافیان، تأیید و تکریم مستمر شخصیت ایشان توسط الگوهای مطلوب بزرگسال، همانند اولیاء و مربیان است. بدون شک ناکامیهای مکرر کودکان و نوجوانان آهسته‌گام در موقعیت‌های گوناگون، عدم توفیق لازم در برخورداری از روابط متقابل

۶) تنبیه‌گریزی :

پرواضح است که تنبیه‌گریزی از خصیصه‌های سرشتی همه کودکان و نوجوانان است، چرا که هیچ‌کس دوست ندارد شخصیتش مورد تهدید، تحقیر و تنبیه دیگران قرار گیرد. اما کودکان آهسته‌گام به لحاظ اینکه عمدتاً در خانه و مدرسه، کوچک و محله، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، به گونه‌ای مورد تهدید، تحقیر یا تنبیه قرار گرفته‌اند، غالباً با تجارب ناگوار خود در موقعیت‌های جدید و هنگامه‌های تعجیل در مهارت‌های حرکتی، همراه با احساس ناامنی و امکان ناکامی و شکست، از عواقب احتمالاً تنبیه‌آمیز آن بسیار بیمناکند. از این رو همان‌گونه که پیشتر بدان اشاره شد، بایسته است مریبان ارجمند برنامه‌های آموزشی و تکالیف آموزشگاهی و حرفه‌ای این قبیل کودکان را به شکلی تهیه و تنظیم نمایند که ایشان با حداقل تلاش به پیشرفت قابل قبولی دست یابند و مستحق تأیید و تشویق گردند.

۶) دامنه توجه :

دقت و توجه از کنش‌های عاطفی - شناختی است و عوامل گوناگونی در مطلوب بودن دامنه توجه کودکان و نوجوانان دخیل است. در کنار عواملی همچون: رشد و تحول، بهره‌هوشی، سازگی، تنوع، تناسب، قوت و جذابیت محرک‌های محیطی و پیام‌های سمعی و بصری؛ نیازهای درونی و انگیزه‌های فردی بیشترین نقش را در میزان و اندازه دامنه توجه دارد. محدودیت ظرفیت هوشی و فقر انگیزشی کودکان و نوجوانان آهسته‌گام، دو عامل مهم در کوتاهی دامنه توجه ایشان است.

«توجه» از بدیهی‌ترین عوامل مؤثر در

شخصیت عمیقاً به توجه، تأیید، محبت و حمایت دیگران نیاز دارد.^۲
این نیاز به خاطر ویژگی‌های خاص شناختی و عاطفی کودکان آهسته‌گام، صفای درون و بی‌پیرایگی بیرون، سادگی و یکرنگی و صمیمیت ایشان، فوق‌العاده قابل توجه است.

کودکان آهسته‌گام، از مصادیق مستضعفان ذاتی و بهشتیان روی زمین‌اند و با چشمان معصوم، اما پرسخن خویش، در انتظار رفتار محبت‌آمیز و کلام شیرین و دلنشین اولیاء و مریبان و دوستان خود هستند.

یادگیری است. بنابراین مهم ترین رسالت مریبان این قبیل کودکان تنظیم برنامه ها و ساعات درسی متناسب با دامنه توجه ایشان، اجتناب از خستگی های ذهنی، پرجاذبه نمودن محتوای برنامه های آموزشی و شیوه های انتقال پیام است. همچنین باید توجه داشت که دانش آموزان آهسته گام عمدتاً سریع التحریک هستند و در برابر محرک های اضافی، زود برانگیخته شده، دچار حواس پرتی می شوند. لذا کلاس درس این قبیل کودکان و نوجوانان می بایست کاملاً ساده باشد تا زمینه توجه به محرک اصلی بیشتر فراهم شود.

(۷) علاقه به بازی :

همه کودکان بازی را دوست دارند. بازی یک فعالیت پر نشاط و به دور از تکالیف موظف است. در این میان کودکان و نوجوانان آهسته گام عمدتاً به دلایل مختلف از جمله احساس گریز از کلاسها و برنامه های درسی و فعالیت های جدی که معمولاً منجر به ارزیابی و نقادی می شود، شیفتگی خاصی نسبت به بازی از خود نشان می دهند و بیشترین توان و انرژی خویش را در حال بازی به نمایش می گذارند، ضمن آنکه در بازیهای گروهی غالباً ترجیح می دهند با کودکان کوچکتر از خودشان بازی کنند، اما بازی همراه با اعضای خانواده و معلم و همکلاسیها را فوق العاده دوست می دارند.

توجه به این ویژگی خاص، استفاده مطلوب از موقعیتها و فرصت های خوشایند بازی برای انتقال پیامهای آموزشی، به صورت مستقیم و غیر مستقیم، به شیوه کلامی یا غیر کلامی و گسترش کنش های شناختی، توسعه مهارت های حرکتی و تعمیق مسؤلیت پذیری

اجتماعی، از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است. از این رو شایسته است که اولیاء و مریبان بزرگوار همواره التفات خاصی نسبت به این امر مهم داشته باشند.

بی نوشتها:

1- POTENTIAL

2- PERFORMANCE

۳- متعالی ترین جلوه های این نیاز، جلب توجه حضرت حق و محبوب شدن در نظر خالق سبحان است، بدان گونه که مولای متقیان علی علیه السلام می فرماید:

الهی کفی بی عزاً ان تکون لی رباً و کفی بی فخرأ ان اکون لک عبداً. انت کما احبب، فاجعلنی کما تحب. (نهج البلاغه)